

NAUDOS GAVĖJAS: SAMPRATA IR TEISINIO STATUSO YPATUMAI

Edita Borevičienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Verslo teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4525
Elektroninis paštas edita.boreviciene@ergo.lt

Pateikta 2012 m. gruodžio 10 d., parengta spausdinti 2014 m. vasario 9 d.

doi:10.13165/SMS-14-6-1-09

Anotacija. Straipsnyje pateikta naudos gavėjo sutartyje trečiojo asmens naudai sampratos charakteristika, aptarti naudos gavėjų tipai, naudos gavėjo teisinis statusas. Naudos gavėjai ir situacijos gali būti suskirstytos į tris kategorijas: asmuo patiria naudą iš sutarties atsitiktinai – atsitiktinis naudos gavėjas (angl. *incidental beneficiary*); asmuo sutartyje aiškiai įvardijamas naudos gavėju – paskirtasis naudos gavėjas (angl. *express beneficiary*) ir asmuo, kuris sutartyje neįvardintas, bet gali būti numanomas ir identifikuojamas pagal sutarties tikslą ir jos sudarymo aplinkybes, tai – numanomas naudos gavėjas (angl. *implied beneficiary*). Sutarties trečiojo asmens naudai aspektu naudos gavėjas yra fizinis ar juridinis asmuo, kuris turi teisę gauti naudą iš sutarties ir dėl šios teisės šalys sutartyje pažodžiui ar numanomai susitarė. Įvertinus sutarties sudarymo aplinkybes ir sutarties tikslą, naudos gavėjais pagal sutartį gali būti pripažįstami kiti asmenys, kurie sutartyje *expressis verbis* neįvardinti, t. y. numanomi naudos gavėjai. Numanomo naudos gavėjo sampratos apimtis tiesiogiai priklauso nuo konkrečios jurisdikcijos teisėje taikomos nuostolių atlyginimo koncepcijos. Išlyga trečiojo asmens naudai turi sudaryti prielaidas atėjus prievolės vykdymo momentui užtikrintai identifikuoti naudos gavėją. Naudos gavėjo teisė atsiranda nuo išlygos suformulavimo momento ir egzistuoja

nepriklausomai nuo naudos gavėjo valios. Naudos gavėjas gali egzistuojančios teisės atsisakyti. Naudos gavėjo valinis aktas – atsisakymas (pagal konfirmacijos doktriną) arba pritarimas (pagal akcepto doktriną) – turi lemiamą reikšmę šalių galimybei išlygą modifikuoti ar atšaukti. Kol naudos gavėjas neišreiškė savo valios dėl išlygos jo naudai, sutartį sudariusios šalys (kreditorius ir skolininkas) gali išlygą atšaukti arba pakeisti.

Reikšminiai žodžiai: naudos gavėjas, atsitiktinis naudos gavėjas, paskirtasis naudos gavėjas, numanomas naudos gavėjas, sutartis trečiojo asmens naudai, akceptas.

Įvadas

Pirmasis žingsnis į naudos gavėjo teisinio statuso analizę turėtų būti naudos gavėjo sąvokos apibrėžimas. Tačiau nei Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹ (toliau – LR civilinis kodeksas), nei kiti teisės aktai naudos gavėjo apibrėžimo nepateikia. Vadinas, universalios naudos gavėjo sąvokos suformulavimas yra viena iš šio straipsnio užduočių. Akivaizdu viena, *naudos gavėjas* – tai asmuo, kuris gauna naudą iš sutarties. Toks galėtų būti lingvistinis sąvokos aiškinimas sutartinių santykių kontekste. Tačiau ne kiekviena sutartis su sąlyga, įpareigojančia skolininką ką nors duoti ar atlikti trečiajam asmeniui ar dėl trečiojo asmens, gali būti laikoma sutartimi trečiojo asmens naudai. Ir ne kiekvienas asmuo, kuris gauna naudą iš sutarties, yra *naudos gavėjas* teisine prasme. Pasitaiko situacijų, kai tretysis asmuo yra tik prievolės įvykdymo adresatas ar naudą iš sutarties patiria atsitiktinai. Pavyzdžiui, rangos sutartis, kai A ir B susitaria, jog B pastatys gyvenamąjį namą A sklype. Gretimų sklypų savininkai C, D ir E tokiu atveju gali tikėtis, jog, įvykdžius rangos sutartį ir pastačius pastatą, pabrangs ir jiems priklausantys sklypai. Rango sutarties tikslas akivaizdžiai nėra siekis padidinti nekilnojamojo turto vertę rajone, todėl gretimų sklypų savininkai neturės savarankiškų reikalavimo teisių dėl rangos sutarties vykdymo. A ir B rangos sutartis, nors ir naudinga C, D ir E, nėra sutartis trečiojo asmens naudai, C, D ir E naudą gauna atsitiktinai. Tarptautinėje literatūroje tokie asmenys vadinami atsitiktiniais naudos gavėjais (angl. *incidental beneficiary*). Savaime suprantama, C, D ir E interesai dėl sutarties įvykdymo nebus ginami teisme, nes C, D ir E neturi *teisių* šios sutarties atžvilgiu, tik *interesus*.

Mokslinė naudos gavėjo sampratos ir jo teisinio statuso analizė Lietuvoje kol kas neatlikta. Šiuo straipsniu siekiama pakelti klausimą į teorinių diskusijų lygmenį. Naudos gavėjo tema fragmentiškai paliesta autorės straipsnyje „*Sutartis trečiojo asmens naudai*“². Tačiau šio darbo tyrimo objektas sutarties trečiojo asmens naudai istorinė raida ir jos teisinė charakteristika, o ne naudos gavėjo samprata ir teisinis statusas. Priešingai nei Lietuvoje, užsienio šalyse sutarties trečiojo asmens naudai instituto teoriniai pagrindai yra pakankamai išplėtoti. Reikia išskirti olandų mokslininkus

1 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

2 Borevičienė, E. Sutartis trečiojo asmens naudai. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, 4(4): 1537–1548.

H. Dorndorpą ir J. Hallebeeką, kurie kartu parengė ir 2009 m. išleido detalią sutarties trečiojo asmens naudai instituto istorinę-lyginamąją studiją³. Ir nors kontinentinės Europos ir anglosaksų teisės teoretikai suformavo gana skirtingą požiūrį į trečiojo asmens teisių kilmę bei atsiradimo pagrindą, abi sistemos sutartis trečiojo asmens naudai pripažįsta svarbia sutarčių teisės instituto dalimi.

Tyrimo tikslas – remiantis užsienio šalių patirtimi išskirti būdingiausias naudos gavėjo bruožus, suformuluoti naudos gavėjo sąvokos apibrėžimą ir aptarti jo teisinio statuso ypatumus bei jų įtaką teisės praktikai. Lietuvos teismai nuolat sprendžia ginčus dėl naudos gavėjo teisių ir pareigų. Deja, reikia pripažinti, jog vienoda praktika nėra suformuota. Netgi tarp teisininkų praktikų nėra vienos nuomonės, kokie asmenys laikomi naudos gavėjais, kokią reikšmę turi naudos gavėjo valia. Todėl detalesnė naudos gavėjo sampratos, jo teisinio statuso analizė yra reikšminga tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektu. Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama naudos gavėjo identifikavimo problemai, aptartos būdingiausios naudos gavėjų kategorijos bei naudos gavėjo valios dėl išlygos jo naudai reikšmė jo teisiniam statusui.

Tyrimo ribos. Būtina pabrėžti, jog darbas neapima naudos gavėjo teisių turinio analizės. Naudos gavėjo teisių turinys, jų įgyvendinimo ir teisminės gynybos aspektai yra sudėtinga tema, verta atskiros analizės ir dėmesio.

Tyrimo metodai. Naudos gavėjo sampratai ir ypatumams atskleisti pasitelkiami taikomieji moksliniai metodai – techninė juridinė analizė, aiškinamasis ir lyginamasis metodai bei bendrieji – loginė analizė ir sintezės metodai.

1. Naudos gavėjo samprata

Valia. Esminis kriterijus, skiriantis tikrąjį naudos gavėją nuo atsitiktinio, yra pradinių sutarties šalių A ir B valia ir ketinimai (angl. *intention*): ar šalys tikslingai siekė sukurti teisę trečiajam asmeniui. Šį teiginį iliustruoja įvade pateiktas pavyzdys apie rangos sutartį. Žvelgiant iš teisės teorijos pozicijų, subjektinę teisę sudaro du elementai: vienos šalies įsipareigojimas (prievolė) ir kitos šalies teisinė galimybė kontroliuoti prievolės įvykdymą (priimti, reikalauti ar jo atsisakyti, reikalauti pažeistos teisės gynybos)⁴. Pripažinus, jog a) sutartis be pradinių sutarties šalių naudinga ir kitam asmeniui ir b) pradinės sutarties šalys sąmoningai siekė suteikti trečiajam asmeniui sutartinės prievolės įvykdymo kontrolės galimybę (reikalavimo teisę), galima konstatuoti, jog tai yra sutartis trečiojo asmens naudai⁵. *Naudos gavėjas* pagal sutartį

3 Dorndorp, H.; Hallebeek, J. *Contracts for a third-party beneficiary a historical and comparative account*. Lieden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009.

4 Balckwood, A. G. A defense of Bentham's general imperative theory of law, and specific conceptions of legal obligations, rights and powers, in the light of Professor Hart's normativistic criticism. *UCL Jurisprudence review*. 1996, (3): 26.

5 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos kultūros ministerija v. A. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-220/2009): „(...) šalių sudaryta sutartis nėra ir negali būti sutartimi trečiojo asmens naudai, nes šios sutarties pagrindu trečiasis asmuo neįgijo teisės reikalauti įvykdyti sutartį“.

yra asmuo, *pirma* – kurio naudai šalys numatė prievolės įvykdymą ir, *antra* – suteikė teisinę įvykdymo kontrolės galimybę (priimti, reikalauti ar jo atsakyti)⁶. Daugelyje jurisdikcijų, kuriose apskritai pripažįstama sutartis trečiojo asmens naudai, laikoma, jog *naudos gavėjas* turi teisę tiek į sutarties įvykdymą natūra, tiek ir nuostolių atlyginimą, kai išlyga jo naudai nevykdoma ar vykdoma netinkamai⁷.

Išsiaiškinome, jog pradinių sutarties šalių *valia* dėl trečiojo asmens teisių yra turiningasis bruožas, kuris skiria *naudos gavėją* nuo kitų asmenų, taip pat galimai patiriančių naudą šalims vykdam sutartį. Tačiau siekiant suformuluoti išsamų naudos gavėjo apibrėžimą, būtina aptarti ir šalių valios raiškos formą, t. y. kaip šalys susitarė dėl trečiojo asmens teisių. Teisės normos dažniausiai numato, jog šalių valia dėl trečiojo asmens teisių sutartyje gali būti išreikšta pažodžiui (angl. *explicit*) arba numanoma (angl. *implicit*).

Valios raiškos forma. Pagal Tarptautinių komercinių sutarčių principų (toliau – UNIDROIT principai) 5.2.1 straipsnį, šalys (kreditorius ir skolininkas) sutartyje gali aiškiai (pažodžiui) arba numanomai susitarti dėl trečiojo asmens (naudos gavėjo) teisės į sutarties teikiamą naudą. Pateiktas apibrėžimas iš esmės kalba apie du galimus išlygos trečiojo asmens naudai formulavimo variantus: *pirma*, išlyga suformuluojama pažodžiui nurodant, jog sutartis sudaroma trečiojo asmens naudai ir atitinkamai įvardijant ar apibūdinant naudos gavėją, *antra*, išlyga trečiojo asmens naudai nėra formuluojama *expressis verbis*, tačiau akivaizdus trečiojo asmens teisės egzistavimas ir jos turinys gali būti numanomas ir konstatuojamas aiškinant sutarties tekstą tikrųjų šalių ketinimų kontekste. Iš pastarojo apibrėžimo kyla ir kitas svarbus principas – galimybė identifikuoti paskirtąjį tretįjį asmenį, t. y. naudos gavėjas išlygoje turi būti apibūdintas taip, kad būtų galima jį identifikuoti sutartinės prievolės vykdymo momentu. Analogiškas nuostatas įtvirtina Europos sutarčių teisės principai⁸ (angl. Principles of European Contract Law, toliau – PECL⁹): „(...) *trečiasis asmuo gali reikalauti sutarties įvykdymo, kai tokia jo teisė buvo aiškiai aptarta pradinių sutarties šalių kreditoriaus ir skolininko arba kai toks susitarimas gali būti numanomas iš sutarties tikslo ir sudarymo aplinkybių. Naudos gavėjas neprivalo būti identifikuojamas sutarties sudarymo momentu*“ (6:110 straipsnis). Pagal Vokietijos civilinio kodekso 328 straipsnį (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB), trečiasis asmuo įgyja teisę reikalauti išlygos savo naudai įvykdymo nuo to momento, kai tokia sutartis buvo sudaryta. Jeigu

6 Millner, M. A. *Ius Quaesitum Tertio: Comparison and Synthesis. International and Comparative Law Quarterly.* 1967, (16): 453.

7 Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. *Commentary on The UNIDROIT principles of international commercial law.* Oxford, 2009, p. 594.

8 Oficialaus šio dokumento vertimo į lietuvių kalbą nėra, autorė vadovavosi angliška šio dokumento redakcija: *Principles of European Contract Law in English.* Commission on European Contract Law [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-11-02]. <http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/>.

9 The Principles of European Contract Law. Commission on European Contract Law [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-11-02].

naudos gavėjo teisė nėra aiškiai įvardyta sutartyje, ji, be kita ko, gali būti numanoma, vertinant sutarties sudarymo aplinkybes, ypač pagal sutarties tikslą¹⁰.

Analizuojant šias teisės normas, išryškėja trys esminiai momentai: *pirma*, principinė nuostata, jog šalys sutartyje gali susitarti dėl kito asmens naudos gavėjo teisės; *antra*, šalių valios raiška – susitarimas dėl trečiojo asmens teisų gali būti aiškiai išreikštas (angl. *express*) arba numanomas (angl. *implied*), *trečia*, identifikavimas – naudos gavėjas neprivalo būti identifikuotas sutarties sudarymo momentu, tačiau turinio prasme sutarties tekstas turi sukurti aiškias prielaidas identifikuoti naudos gavėją, kai ateis laikas vykdyti prievolę. Jeigu sutartyje pažodžiui nenurodoma, jog sutartis sudaroma trečiojo asmens naudai, dėl tikrosios šalių valios sprendžia teismai, taikydami bendruosius sutarčių aiškinimo principus¹¹.

Taigi, autorės nuomone, situacijos ir asmenis galima suskirstyti į tris kategorijas: asmuo, kuris patiria naudą iš sutarties atsitiktinai, t. y. *atsitiktinis* naudos gavėjas (angl. *incidental beneficiary*); asmuo, kuris sutartyje aiškiai įvardijamas naudos gavėju, t. y. *paskirtasis* naudos gavėjas (angl. *express beneficiary*), ir asmuo, kuris sutartyje neįvardintas, bet gali būti numanomas ir identifikuojamas pagal sutarties tikslą ir jos sudarymo aplinkybes, t. y. *numanomas* naudos gavėjas (angl. *implied beneficiary*). Bendrąja prasme nėra svarbu, ar tai fizinis, ar juridinis asmuo. Be to, išsiaiškinome, jog atvejai, kai asmenys iš sutarties atsitiktinai patiria naudą, nelaikoma sutartimis trečiojo asmens naudai. Atlikta analizė leidžia suformuluoti štai tokį naudos gavėjo apibrėžimą: *naudos gavėjas – tai asmuo, dėl kurio naudos ir reikalavimo teisės šalys sutartyje pažodžiui ar numanomai susitarė*.

Paskirtojo ir numanomo naudos gavėjo teisinė padėtis pasižymi tam tikrais ypatumais. Kiekvieną iš minimų atvejų prasminga panagrinėti plačiau.

2. Naudos gavėjų tipai

Numanomas naudos gavėjas. Numanomo naudos gavėjo teisė ir atitinkamas jos turinys gali būti konstatuojamas aiškinant sutarties tekstą tikrųjų šalių ketinimų kontekste. Jeigu sutarties tikslas nukreiptas ne tik pradinių sutarties šalių, o ir kito asmens naudai ir interesams, pastarasis įprastai laikomas *numanomu* naudos gavėju. Numanomo naudos gavėjo sampratą iliustruoja konkrečios situacijos. Pavyzdžiui, draudėjas A ir draudikas B sudaro draudimo sutartį, kuria nuo atsitiktinės daikto žūties rizikos apdraudžiamas C banko naudai įkeistas turtas. Įvertinus šios sutarties aplinkybes, galima būtų pagrįstai spręsti, jog tokios draudimo sutarties tikslas yra ne tik A, bet ir C turtinių interesų apsauga. Arba lizingo objekto pirkimo–pardavimo sutartis, kai pirkimo–pardavimo sutartimi tarp pardavėjo A ir lizingo bendrovės B įgyjamas turtas, skirtas lizingo gavėjui C.

10 Shalev, G. Third Party Beneficiary: A Comparative analysis. *Israel Law Reviv.* 1976, 11(3): 330.

11 Whittaker, S. Privity of Contract and the Law of tort: the French Experience. *Oxford Journal of Legal Studies.* 1995, 15: 339.

Daugelyje Europos šalių teismų jurisprudencija suformavo tam tikrą požiūrį į atskiras sutartis (sutarčių tipus), kurios tradiciškai laikomos sutartimis trečiojo asmens naudai. Tai atvejai, kai trečiojo asmens teisės yra preziumuojamos, nors sutartyje *expressis verbis* neapartos. Sutartimis, kuriose implicitiškai susitariama trečiojo asmens naudai, tradiciškai laikomos krovinių, keleivių gabenimo¹², civilinės atsakomybės draudimo¹³, gyvybės ir nelaimingų atsitikimų draudimo¹⁴ sutartys, pasaulios sutartys (kai turtas saugomas priverstinai)¹⁵. Sutartimi su numanoma išlyga trečiojo asmens naudai įprastai laikomos gabenamo krovinio draudimo sutartys¹⁶. Tokia sutartis sudaroma transportuojamo krovinio gavėjo (ar savininko) naudai ir jeigu tokia išlyga sutartyje neišdėstyta pažodžiui, laikoma, jog ji yra numanoma (*implicitinė*). Lietuvos ir užsienio teismų praktikoje krovinio gavėjas ir / ar savininkas vežimo sutartyje vieningai pripažįstamas numanomu naudos gavėju, atitinkamai jam pripažįstama teisė į nuostolių atlyginimą, susijusį su vežėjo civiline atsakomybe ir jos draudimu. Be to, daugelyje jurisdikcijų *numanomais* naudos gavėjais laikomi tretieji asmenys, patyrę nuostolius dėl to, jog netinkamai vykdoma kreditoriaus ir skolininko sudaryta paslaugų sutartis (notarinių, konsultavimo, auditavimo, gydymo ir pan.). Ši sutarčių kategorija balansuoja ties sutartinės ir deliktinės atsakomybės riba¹⁷.

Reikia pripažinti, jog atskirų Europos valstybių nacionalinės teisės sistemose *numanomo* naudos gavėjo samprata skiriasi. Pavyzdžiui, Vokietijoje sąvoka *numanomas* naudos gavėjas traktuojama itin plačiai. Visais atvejais, kai sutarties sudarymo metu buvo galima numanyti, jog sutarties įvykdymas ar įvykdymo kokybė turės tiesioginę įtakos trečiojo asmens (ar asmenų) teisėms, skolininkas atsako ne tik prieš pagrindinį kreditorių, bet ir prieš tretįjį asmenį. Laikoma jog paslaugų sutartys turi apsauginį poveikį (angl. *protective effect*) tretiesiems asmenims¹⁸. Pavyzdžiui, kreditorius A sulęgsta su skolininku B, jog šis atliks nekilnojamojo turto vertinimą ir pateiks verti-

-
- 12 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *M. L. v. Latvijos Respublikos bendrovė Air Baltic Corporation AS* (bylos Nr. 3K-3-541/2009).
 - 13 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje *K. S. v. Vilniaus 9-ojo notarų biuro notarė O. A.* (bylos Nr. 3K-3-350/2007).
 - 14 Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. R., A. R., I. R. v. UAB „Empower“* (bylos Nr. 2A-777/2010).
 - 15 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. v. Valdo Satkūno individuali įmonė „Pietvė“* (bylos Nr. 3K-3-327/2011).
 - 16 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Komrita“ v. UADB „PZU Lietuva* (bylos Nr. 3K-3-392/2012).
 - 17 Lietuvos teismai dėl paslaugų sutarčių nevykdymo ar netinkamo vykdymo nukentėjusių trečiųjų asmenų numanomais naudos gavėjais nelaiko. Nukentėjusių asmenų teisės ginamos taikant deliktinės atsakomybės taisykles.
 - 18 Magnus, U. Some Thoughts on Germany's Contribution to European and Comparative Law. *Bracton Law Journal*. 2006, (38): 95.

nimo ataskaitą. Gavęs ataskaitą, A pateikia šią ataskaitą bankui C, turtas įkeičiamas C naudai ir A išduodama ataskaitoje nurodyto dydžio paskola. A tapus nemokiam ir nesugebant vykdyti kreditorinių įsipareigojimų, o C pradėjus įkeisto turto realizacijos procedūrą, paaiškėja, jog turto vertė yra ženkliai mažesnė, nei nurodyta vertinimo ataskaitoje, kurią atliko B. Dėl šios priežasties realizavęs turtą C gautomis lėšomis nepadengia A kredito sumos, negrąžintos paskolos dalis yra C nuostolis. Akivaizdu, jog dėl B veiksmų (netinkamai įvykdyto įsipareigojimo) C patyrė nuostolių. Formaliai C ir B nėra siejami sutartinių santykių, tad logiška būtų manyti, jog B atsakomybės C klausimas spręstinas pagal deliktinės atsakomybės taisyklės. Tačiau kai kuriose Europos jurisdikcijose, tarp jų Belgijos, Vokietijos, Anglijos, delikto pagrindu atlyginami nuostoliai yra smarkiai ribojami eliminuojant grynai ekonominių nuostolių (angl. *pure economic loss*) atlyginimo galimybę¹⁹. Kai deliktinė atsakomybė negarantuoja tinkamos nukentėjusių asmenų teisių gynybos, sutartinės atsakomybės subjektų rato išplėtimas tampa konceptualiai svarbus. Numanomas naudos gavėjas C, nebūdamas sutarties dėl turto vertinimo paslaugų šalimi ir joje neįvardintas naudos gavėju, galėtų reikalauti B civilinės atsakomybės dėl sutartinės prievolės, kuri buvo netinkamai įvykdyta B, tačiau nuostolius patyrė C. Ši pozicija remiasi nuostata, jog sutarties tarp A ir B įvykdymas savo esme buvo skirtas C interesams (naudai) užtikrinti. Kitaip tariant, sutarties tekste implicitiškai sulygta dėl sutarties įvykdymo naudos gavėjui, kurį leidžia identifikuoti susiklosčiusios faktinės aplinkybės²⁰. Viena vertus, tokia plati *numanomo* naudos gavėjo koncepcija užtikrina plačią trečiųjų asmenų teisių gynybą, tačiau reikia pripažinti, jog kelia nemažai užsienio šalių teisės teoretikų diskusijų²¹.

-
- 19 Schafer, H. B. *Liability of Experts and the Boundary between Tort and Contract*. Theoretical Inquiries in Law. 2002, p. 453.
- 20 Mankievitz, R. H. Products Liability – A Judicial Breakthrough in Germany. *International and Comparative Law Quarterly*. 1969, 19(01): 99, p. 117.
- 21 Platus požiūris į numanomų naudos gavėjų ratą kelia aistras visų pirma dėl šalių sutartinių įsipareigojimų disproporcijos ir sutartinės rizikos neapibrėžtumo. Žvelgiant iš ekonominės pozicijos, egzistuoja akivaizdi sutarties rizikos ir sutarties kainos koreliacija. Paprastai tariant, sutarties kainą veikia galimų pretenzijų dėl nuostolių apimtis. Išplečiant sutartinės atsakomybės ribas ir pretenzijos teises pripažįstant neapibrėžtam subjektų (numanomų naudos gavėjų) ratui, skolininko finansinė rizika tampa nevaldoma. Tai ypač ryšku tais atvejais, kai sudaromos sutartys dėl akcijų biržose kotiruojamų bendrovių turto vertinimo. Jeigu tokio tipo vertinimo ataskaitos publikuojamos viešai, vadovaujantis paskelbtais duomenimis, investavimo subjekts priima neapibrėžtas skaičius rinkos dalyvių. Ar aplaidžiai atliktos ataskaitos išvadų pagrindu priėmę investavimo sprendimus ir nukentėję subjektai turi tiesioginio reikalavimo teisę į netinkamai turto vertinimo paslaugas atlikusį auditorių? Į klausimą galima atsakyti, prieš tai išsiaiškinus, kas sumokėjo už atliktą vertinimą. Kitaip tariant, ar visi potencialūs pretenzijos reiškiškai tiesioginiu ar netiesioginiu būdu dalijasi sutartinės paslaugos, taip pat ir atsakomybės, kaina. Jeigu atsakymas į šį klausimą teigiamas, tai *kvasisutartinės* atsakomybės taikymas šioje situacijoje yra teisingas teisių ir pareigų pusiausvyros aspektu. Tačiau tuo atveju, kai sutarties už paslaugą kaina yra palyginti maža ir jos našta patiria tik pirminis užsakovas (kreditorius), sutartinės atsakomybės ribų išplėtimas teisių ir pareigų pusiausvyros požiūriu yra neadekvati našta skolininkui.

LR civilinis kodeksas grynai ekonominio pobūdžio žalos klausimų nereglamentuoja. Tiesa, esama bylų, kurios leidžia spręsti, jog grynai ekonominio pobūdžio žala nėra visiškai įprasta žalos kategorija, tačiau koncepcija grynai ekonominio pobūdžio žalos klausimais nėra suformuota²². Autorės nuomone, kadangi deliktinės atsakomybės pagrindų atlyginamų nuostolių apimtis Lietuvoje nėra ribojama, todėl, žvelgiant iš trečiųjų asmenų teisių (naudos gavėjų) gynimo perspektyvos, sutartinės atsakomybės teisinio režimo išplėtimas nėra reikšmingas. Taigi situacija šioje srityje iš esmės priklauso nuo Lietuvos teismų pozicijos grynai ekonominių nuostolių atlygimo klausimu. Jei jurisprudencija pasuks grynai ekonominių nuostolių atlyginimo ribojimo linkme, sutartinės atsakomybės, taip pat sutarties subjektų rato išplėtimo, klausimas neišvengiamai įgaus aktualumą ir praktinę reikšmę.

Diskusija dėl *numanomo* naudos gavėjo sampratos yra svarbi kitu praktiniu aspektu. Teisės aktai numato nemažai situacijų, kai skolininko sutartinės atsakomybės apimtis yra ribojama. Plačiai žinomi pavyzdžiai, kai sutartinės atsakomybės režimas ribojamas įvairias transporto rūšis reglamentuojančiose tarptautinėse konvencijose²³. Būtent tokiais atvejais yra svarbu identifikuoti pagrindinių sutarties šalių trečiųjų asmenų teisnius ryšius ir atitinkamai spręsti dėl civilinės atsakomybės režimo. Pavyzdžiui, 1956 m. Ženevos tarptautinio krovininių vežimo sutarties (CMR) konvencijos²⁴ 23 straipsnis numato specialų vežėjo civilinės atsakomybės režimą. Pagal šį straipsnį už krovinio praradimą ar sugadinimą atsakingo vežėjo sutartinė atsakomybė ribojama 8,33 SDR²⁵ už prarasto ar sugadinto krovinio kilogramą. Gabenimo sutarties tikslas – krovinio pristatymas gavėjui. Taikant sutarties tikslo kriterijų, paprastai laikoma, jog krovinio gabenimo sutartis sudaroma *numanomo* trečiojo asmens – krovinio gavėjo – naudai. Tarptautinėje teismų praktikoje krovinio gavėjas laikomas integralia vežimo sutarties šalimi, šiai sutarčiai apibūdinti vartojama speciali „*tri-partite*“ sąvoka²⁶. Priimdamas krovinį, gavėjas prisijungia prie vežimo sutarties ir tampa jos šalimi, todėl yra saistomas jos nuostatų. Paprastai tokiais atvejais klausimų dėl civilinės atsakomybės režimo nekyla, akivaizdu, jog vežėjo atsakomybės prieš krovinio gavėją klausimas sprendžiamas pagal sutartinės atsakomybės, *inter alia* CMR konvencijos taisyklės. Tačiau praktikoje dažnai pasitaiko situacijų, kai nei krovinio siuntėjas, nei gavėjas neturi nuosavybės teisių į gabenamą krovinį, o krovinio praradimo ar sugadinimo atveju yra pažeidžiama būtent krovinio savininko nuosavybės teisė. Klausimas – kokia atsakomybės rūšis (deliktinė ar sutartinė) turėtų būti taikoma tokiu atveju? Ar gali vežėjas gintis CMR konvencijos teikiamais privalumais ir

22 Selelionytė-Drukeitinienė, S. Grynai ekonominio pobūdžio žala, kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje. *Jurisprudencija*. 2009, 4 (118): 130.

23 CMR, CIM COTIF, Hagos-Visbio taisyklės, Varšuvos ir Monrealio konvencijos ir kt.

24 Ženevos 1956 m. krovininių vežimo keliais sutarties (CMR) konvencija. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 107-2932.

25 Angl. *special drawing rights*; SDR.

26 Tetley, W. Who May Claim or Sue for Cargo Loss or Damage? *Journal of Maritime Law and Commerce*. 1986, 17: 407.

riboti savo atsakomybę joje apibrėžtu limitu? Ar vis dėlto krovinio savininkas, kaip vežimo sutarties nesaistomas asmuo, deliktinės atsakomybės pagrindu gali reikalauti visos apimties žalos atlyginimo įskaitant negautas pajamas? Tarptautinėje teismų praktikoje krovinio savininko teisės ginamos taikant sutartinės atsakomybės taisykles²⁷. Natūraliai kyla klausimas, kodėl sutarties šalimi nesantis asmuo – krovinio savininkas – šiuo atveju tampa saistomas jam akivaizdžiai nenaudingų sutarties sąlygų. Autorės nuomone, aptariama situacija gali būti paaiškinama teorijoje suformuota *numanomo* naudos gavėjo koncepcija. Gabenimo sutarties tikslas ir jos sudarymo aplinkybės leidžia spręsti, jog sutartis yra sudaryta krovinio savininko interesais, todėl jis kaip numanomas naudos gavėjas yra saistomas sutarties sąlygų. Šiuo ir kitais atvejais, kai nuostoliai atsiranda vykdamas akivaizdžiai sutarties dalyku esančius įsipareigojimus, deliktinės atsakomybės taisyklės negali būti taikomos. Mokslinė naudos gavėjo sampratos, jo teisių ir pareigų analizė Lietuvoje kol kas neatlikta. Tačiau teismų praktikoje naudos gavėjo teisinis statusas ir jam taikytinas atsakomybės režimas yra aktyviai nagrinėjamas. Tiesa, teismų pozicija dėl taikytinos atsakomybės panašiose situacijose nėra nuosekli. Ir nors Lietuvos teisėje nepripažįstama civilinės atsakomybės rūšių konkurencija²⁸, panašios prigimties teisiniams santykiams vienais atvejais taikoma sutartinė (iš gabenimo sutarčių kylantiems trečiųjų asmenų nuostoliams), kitais – deliktinė (pavyzdžiui, gydymo, notarų paslaugų, audito paslaugų sutarčių) atsakomybė²⁹. Pavyzdžiui, notariatai teikia sandorių teisėtumo užtikrinimo paslaugą ir už šią paslaugą gauna užmokestį iš savo „užsakovų“. Tokie santykiai savo turiniu atitinka atlygintinių paslaugų sutarties sampratą, taigi būtų logiška manyti, jog netinkamo paslaugų teikimo atveju notaro atsakomybės klausimas sprendtinas taikant sutartinės atsakomybės taisykles. Ta pati logika galioja ir kalbant apie netinkamai suteiktų konsultacinių paslaugų ar gydymo atvejus.

Jurisdikcijose, kuriose aptariamais atvejais taikomos sutartinės atsakomybės taisyklės, sutarties šalimi nesantys, bet sutarties vykdymo tiesiogiai veikiami asmenys laikomi *numanomais* naudos gavėjais ir jų interesai ginami taikant sutartinės atsakomybės taisykles³⁰. Kaip jau minėta, toks platus požiūris į sutartinius naudos gavėjus būdingas jurisdikcijoms, kur nukentėjusių asmenų teisės negali būti efek-

27 Hannes, Sh. Restitution and Contract Law: non –cumul? *Theoretical Inquiries in Law*. University of Cambridge. 2001, p. 83.

28 Mizaras, V. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos*. Šiuolaikinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007, p. 57.

29 Gydytojų atsakomybės už žalą paciento sveikatai bylos paprastai sprendžiamos taikant deliktinės atsakomybės taisykles, nors pacientą ir gydytoją sieja medicininis paslaugų teikimo sutartis. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 9 d. nutartį civilinėje byloje R. B. v. *Vilniaus universiteto Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-565/2005).

30 Pavyzdžiui, jei dėl netinkamai įvykdytos medicinos paslaugų teikimo sutarties miršta žmogus, jo išlaikomi asmenys tokiu atveju laikomi numanomais naudos gavėjais, vadovaujantis logika, jog medicininis paslaugų teikimo sutartis buvo sudaryta ne tik paciento, bet ir nuo jo priklausančių asmenų interesais.

tyviai ginamos taikant deliktinę atsakomybę. Notarai, gydytojai, konsultantai ir kiti panašias paslaugas teikiantys asmenys Lietuvoje atsako pagal deliktinės atsakomybės taisyklės ir jų atsakomybė neribojama. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformulavęs nuoseklią poziciją vežėjo atsakomybės tretiesiems asmenis klausimu. Krovinio savininkas yra teisėtas pretenzijos reiškęjas pagal *krovinių vežimo sutartį*³¹, visais atvejais taikomas sutartinės atsakomybės teisinis režimas, *inter alia* CMR konvencijoje vežėjo naudai nustatyti civilinės atsakomybės apribojimai bei jų išimtis. Manytina, jog krovinio savininkas yra laikomas *numanomu* naudos gavėju krovinio gabenimo sutartyje, pagal sutarties sudarymo aplinkybes pripažįstant, jog sutartis buvo sudaryta krovinio savininko interesais. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pripažindamas, jog naudos gavėjų ratas vežimo sutartyje neapsiriboja važtaraštyje nurodytais asmenimis, iš esmės pripažįsta ir taiko tarptautinėje praktikoje įtvirtintą *numanomo* naudos gavėjo koncepciją. Tačiau reikia pripažinti, jog krovinių vežimo teisiniai santykiai kol kas yra bene išimtinė sritis, kurioje Lietuvos teismai plačiau žvelgia į galimų sutarties subjektų ratą, leisdami sau nukrypti nuo klasikinės sutartinių santykių uždarmo doktrinos ir tradicinio požiūrio į sutartinių naudos gavėjų.

Apibendrinant *numanomo* naudos gavėjo temą, išskirtini šie svarbiausi momentai: sutarties trečiojo asmens naudai subjektų ratas neapsiriboja sutartyje eksplicitiškai įvardytais asmenimis; įvertinus sutarties sudarymo aplinkybes ir sutarties tikslą naudos gavėjais pagal sutartį gali būti pripažįstami kiti asmenys, kurie sutartyje *expressis verbis* neįvardyti, tokie asmenys vadinami *numanomais* (angl. *implicite*) naudos gavėjais; požiūris į sutarties subjektų ratą ir *numanomo* naudos gavėjo sampratą tiesiogiai priklauso nuo konkrečios jurisdikcijos deliktų teisėje suformuotos grynai ekonominių nuostolių atlyginimo koncepcijos.

Paskirtasis naudos gavėjas. Jau minėta, jog pagal valios raiškos būdą sutartys trečiojo asmens naudai yra dvejopos: vienais atvejais aiškiai ir nedviprasmiškai reiškiamą valia dėl trečiojo asmens teisių į sutarties įvykdymą (*explicitinis*, arba *paskirtasis*, naudos gavėjas), kitais – trečiojo asmens teisės nėra tiesiogiai aptartos, tačiau jos gali būti aiškiai *numanos* (*numanomas* naudos gavėjas), vertinant sutarties sudarymo aplinkybes ir tikruosius šalių ketinimus. Jei sutarties tekste pažodžiui numatoma, jog sutartis sudaroma trečiojo asmens naudai, ir naudos gavėjas, be kita ko, sutartyje įvardijamas, regis, tokia situacija kelia mažiau interpretavimo problemų. Pirmiausia, nereikia spręsti dilemos dėl šalių valios: akivaizdu, jog sutarties tikslas yra trečiojo asmens interesų tenkinimas. Tačiau ne mažiau už šalių valią yra svarbi jos raiškos forma. Nepakankamai aiškiai suformuluota išlyga trečiojo asmens naudai gali būti neįvykdoma dėl to, jog iš jos negalima nustatyti tikrosios sutarties šalių valios. Todėl kalbant apie tuos atvejus, kai naudos gavėjas sutartyje įvardintas, būtina aptarti sutarties šalių valios raiškos formą ir jos įtaką paskirtojo naudos gavėjo teisiniui statusui.

31 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mėlynoji uoga“ v. UAB „Danijos autotransportas“, UAB DK „Lidra“, UAB DK „Drauda“ (bylos Nr. 3K-7-936/2001).

Kai naudos gavėjas yra paskirtas įvardijant asmens pavardę / pavadinimą, jo identifikavimas didesnių problemų nesukels. Tačiau daugelio šalių nacionaliniai teisės aktai leidžia sudaryti sutartis dar neegzistuojančių asmenų naudai³²: būsimas vaikas ar įmonė, kuri bus įsteigta ateityje, taip pat gali būti naudos gavėjas pagal sutartį. Būsimo naudos gavėjo koncepcija buvo suformuluota išvysčius gyvybės draudimo santykius. Pagal Vokietijos teisę naudos gavėju gali būti skiriamas „būsimas“ asmuo, panašaus požiūrio laikosi ir Olandijos teisė – naudos gavėjas nebūtinai turi egzistuoti paskyrimo momentu, svarbu, kad jis būtų identifikuojamas prievolės vykdymo momentu. Europos sutarčių teisės principų (PECL) 6.110 straipsnis numato, kad naudos gavėjas neprivalo būti identifiкуotas išlygos formulavimo momentu³³. Šiuolaikinėse Europos civilinės teisės kodifikacijose visuotinai pripažįstama galimybė sulygti sutarties sudarymo metu neegzistuojančio asmens (angl. *future beneficiary*) naudai, nurodant bendruosius šio asmens identifikavimo bruožus³⁴. Tačiau svarbu pabrėžti, jog beveik visais atvejais keliamas išlygos apibrėžtumo reikalavimas³⁵, t. y. kriterijai turi būti pateikti taip, kad prievolės vykdymo metu paskirtasis naudos gavėjas galėtų būti užtikrintai identifiкуotas. Vadinasi, iš esmės galimi du išlygos formulavimo variantai: a) naudos gavėjas paskirtas konkrečiai nurodant jo vardą ir pavardę / juridinio asmens pavadinimą arba b) pateikiant tam tikrus trečiojo asmens identifikavimo kriterijus vartojant bendrinės kalbos žodžius – „sutuoktinis/-ė“, „vaikai“, „nukentėjęs asmuo“ ir pan. Kiekvienas iš minimų išlygos formulavimo būdų (konkretus ir kriterijais pagrįstas) pasižymi tam tikrais ypatumais ir praktine problematika, todėl verti detalesnio aptarimo.

Bendraisiais kriterijais grįstas naudos gavėjo paskyrimas. Pirmiausia analizuotina situacija, kai naudos gavėjas sutartyje konkrečiai neįvardintas, o apibūdintas bendraisiais kriterijais. Tarkime, gyvybės draudimo sutartyje³⁶ išlyga suformuluojama naudos gavėją įvardijant bendrinės kalbos žodžiu – „sutuoktinis/-ė“. Paprastai gyvybės draudimo sutartys yra ilgalaikės, todėl būtina situaciją įvertinti teisės subjektų tarpasmeninių santykių kaitos kontekste. Galima tokia situacija, kai draudimo sutarties sudarymo momentu asmuo buvo vedęs, o prievolės vykdymo momentu (įvykus draudžiamajam įvykiui) išsituokęs, t. y. jo šeiminis statusas buvo esmingai pasikeitęs. Tokiu atveju gali kilti problemų identifiкуojant tretįjį asmenį, kurio naudai buvo sudaryta sutartis, ir pagrįstai keliamas klausimas – ar kreditoriaus buvęs sutuoktinis

32 Vlasto, T.; Clark, J. *Effect of the Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999 on Voyage and Time Charter Parties*. The Tulane Maritime Law Journal, 2001, p. 519.

33 The Principles of European Contract Law, *supra* note 9.

34 Hallebeek J.; Dandorp, H. *Contracts for Third-party Beneficiary: A Historical and Corporative Account*. VU University Amsterdam, 2008, p. 153.

35 Pavyzdžiui, Prancūzijos teisė apskritai nereikalauja, kad naudos gavėjas būtų apibūdintas sutartyje. Skolininkui sutinkant, gali būti sutariama, kad naudos gavėją kreditorius įvardins vėliau. Jeigu atėjus prievolės vykdymo laikui naudos gavėjas nebūna paskirtas, prievolė įvykdoma pradiniam kreditoriui. Tačiau ši praktika yra labiau išimtis nei taisyklė.

36 Šis sutarties tipas pasirinktas dėl jos žinomumo ir santykinai nusistovėjusių sutartinių sąvokų.

yra tinkamas naudos gavėjas. Formaliai žiūrint, išsituokęs asmuo nėra sutuoktinis, t. y. nepasizymi sutartyje nurodytu naudos gavėją identifikuojančiu požymiu.

Jei naudos gavėjo paskyrimo dieną kreditorius buvo vedęs vieną asmenį ir prievolės įvykdymo dieną buvo suspėjęs vesti kitą asmenį, tokiu atveju, sprendžiant dėl tinkamo naudos gavėjo, kyla dilema. Viena vertus, naujasis sutuoktinis pasizymi sutartyje aptartu identifikuojančiu požymiu. Tačiau pamatinės sutarčių aiškinimo taisyklės įpareigoja sutartis aiškinti visų pirma remiantis tikrąja šalių valia. Sprendžiant dėl subjekto valios, svarbus vaidmuo tenka faktinėms sutarties sudarymo aplinkybėms. Grįžtant prie konkrečios situacijos, teks pripažinti, jog esama argumentų buvusio kreditoriaus sutuoktinio naudai. Buvęs sutuoktinis gali pagrįstai teigti, jog tuo metu, kai buvo formuluojama išlyga „sutuoktinio“ naudai, buvo galvojama apie konkretų asmenį, kuris tuo metu faktiškai buvo sutuoktinis ir tokia buvo tikroji kreditoriaus valia. Kita vertus, pakankamai logiška gali būti ir kitokia tikrosios kreditoriaus valios interpretacija – kreditorius, įvertinęs, jog gyvybės draudimo sutartis yra ilgalaikė, o gyvenimo aplinkybės ilgalaikėje perspektyvoje gali pasikeisti, sąmoningai naudos gavėju nepaskyrė konkretaus asmens, o pasirinko universalų terminą – bendrinės kalbos žodį „sutuoktinis“. Nustatyti tikrąją sutarties šalies valią tais atvejais, kai nėra galimybės išgirsti pačios šalies poziciją, yra išties sudėtinga ir gal ne visada įmanoma. Taigi bendraisiais kriterijais grįstas naudos gavėjo paskyrimas, viena vertus, yra parankus kreditoriui, kita vertus, gali tapti kazusu skolininkui, turinčiam nustatyti tinkamą naudos gavėją ir įvykdyti prievolę. Praktikoje problemos sprendimas dažniausiai paliekamas teismui, kuris tinkamo naudos gavėjo nustatymo klausimą sprendžia aiškindamas sutartį tikrųjų šalių ketinimų kontekste. Tais atvejais, kai tikrosios šalies valios nustatyti neįmanoma, konstatuojama, jog išlyga nesuformuluota, t. y. naudos gavėjas nepaskirtas. Nesant paskirto naudos gavėjo, nauda paskirstoma pagal paveldėjimo teisės nuostatas³⁷.

Išlygos formulavimas įvardijant konkretų asmenį. Įvertinus anksčiau aptartas su išlygos formulavimu susijusias rizikas, gali kilti mintis, jog praktiškiau ir saugiau išlygą formuluoti konkretaus asmens naudai, išlygoje nurodant asmens vardą, pavardę ar juridinio asmens pavadinimą, kai naudos gavėjas juridinis asmuo. Tokiu atveju būtų išvengta netinkamo interpretavimo ar išlygos pripažinimo negaliojančia faktorių. Deja, išvalga būtų pernelyg skubota. Konkretaus naudos gavėjo paskyrimas taip pat turi tam tikrų probleminių aspektų.

Tarkime, gyvybės draudimo sutartyje asmuo nori padaryti išlygą savo vaikų naudai ir nurodo konkrečius savo vaikų vardus ir pavardes. Įvykus draudžiamajam įvykiui, draudiko prievolė būtų vykdoma tik šiems asmenims. Draudimo išmokos negalėtų reikalauti po sutarties sudarymo gimę kreditoriaus vaikai, nors kreditorius būtų norėjęs išlygti ir jų naudai. Toks prievolės įvykdymas pagal sutarties raidę neatitiktų tikrosios kreditoriaus valios ir ketinimų atitinkamos išlygos formulavimo mo-

37 Cartwright, J.; Vogenauer, J.; Whittaker, S. *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on the Avant-projet de réforme du droit des obligations et de la prescription (the Avant-projet Catala)*. 2009, p. 242.

mentu. Taigi, šiuo atveju išlygos formulavimas naudos gavėją įvardijant bendraisiais jį identifikuojančiais bruožais labiau atitiktų pradinio kreditoriaus valią ir interesus. Žmonių tarpusavio ryšiai yra sudėtingi ir dinamiški. Gyvenimo laikotarpiu mezgasi, nutrūksta ir vėl mezgasi nauji tarpusavio santykiai, be to, keičiasi aplinkybės – santykių subjektai gimsta, miršta, pasibaigia. Išlygos trečiojo asmens naudai formulavimo būdas turi būti pasirenkamas atsižvelgiant į konkrečią situaciją, nes nė vienas iš įvardintųjų nėra universalus nuolatinės teisės subjektų tarpasmeninių santykių ir gyvenimo aplinkybių kaitos kontekste. Europos šalių jurisdikcijose leidžiami abu išlygos trečiojo asmens naudai formulavimo būdai: a) konkretaus naudos gavėjo paskyrimas ir b) bendraisiais kriterijais pagrįstas naudos gavėjo apibūdinimas. Požiūrį lemia praktiniai sumetimai – lankstumo poreikis, įvertinus teisės subjektų socialinių ir tarpasmeninių santykių dinamiką.

Panašiai kaip Vokietijos ir Olandijos nacionaliniai civiliniai kodeksai³⁸, LR civilinis kodeksas nenustato jokių imperatyvių reikalavimų trečiojo asmens identifikavimui išlygoje. LR civilinio kodekso 6.191 straipsnyje įtvirtinama principinė galimybė susitarti trečiojo asmens naudai, nepateikiant jokių reikalavimų pačiai išlygai: „*Jeigu sudaręs sutartį asmuo išlygo, kad iš sutarties atsiradusi prievolė turi būti įvykdyta trečiajam asmeniui, tai prievolę įvykdyti turi teisę reikalauti tiek sudaręs sutartį asmuo, tiek ir trečiasis asmuo, kurio naudai išlygtas prievolės įvykdymas (...)*“³⁹ Įstatymai suteikia reikiamą lankstumą, tačiau negalima paneigti, jog išlygos formuluotė, jos apibrėžtumas yra esminė išlygos galiojimo sąlyga. Todėl pabrėžtina, jog išlyga turi būti suformuluota taip, kad naudos gavėją būtų galima pakankamai aiškiai identifikuoti. UNIDROIT principuose įtvirtinant galimybę sudaryti sutartis trečiojo asmens naudai, kartu nurodoma, jog sutartys ar išlygos trečiojo asmens naudai gali būti prižįstamos nesudarytomis dėl trūkumų, pavyzdžiui, kai naudos gavėjas negali būti identifikuotas (angl. *identifiability*). Pagrindinis reikalavimas išlygos teisėtumui numatytas 5.2.2 straipsnyje – galimybė pakankamai užtikrintai identifikuoti naudos gavėją (angl. *with adequate certainty*)⁴⁰. Labai ryškiai ši kryptis matoma Prancūzijos civilio kodekso projekte. Pasiūlymo projekto 1171 straipsnis numato, jog sutartis gali būti sudaroma trečiojo asmens naudai su sąlyga, jog šis asmuo preciziškai apibrėžtas arba įmanomai nustatomas sutarties vykdymo momentu⁴¹. Paradoksalu, bet ši sąlyga kaip tik ir yra kritikuojama dėl jos sąvokos „*įmanomai nustatoma*“ neapibrėžtumo ir

38 Czech, S.; Vidonja, W. *Insurance Law In Europe. Comite Europeen Des Assurances*. Brussels, 2004, p. 153.

39 Taip pat ir kituose LR civilinio kodekso straipsniuose, kuriuose kalbama apie specifines sutartis trečiojo asmens naudai, reikalavimai naudos gavėjo apibūdinimui nekeliami: „*Rentos sutartyje gali būti nustatyta, kad rentos gavėjas yra trečiasis asmuo, o ne asmuo, perduodantis rentos mokesčiui nuosavybės teise kapitalą.*“ (6.441 straipsnis); „*Draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką (premiją) sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytą draudimo išmoką (...)*“ (6.987 straipsnis).

40 Vogenauer, S.; Kleinheisterkamp, J., *supra* note 6, p. 594.

41 Cartwright, J.; Vogenauer, J.; Whittaker, S., *supra* note 35, p. 245.

abstraktumo. Tuo tarpu Anglijos sutarčių teisėje (*English Contracts (Rights of Third Parties) Act. 1999*) suformuluotas reikalavimas išlygai trečiojo asmens naudai šian dien pripažįstamas kaip vienas aiškiausių: „*tretysis asmuo turi būti aiškiai įvardijamas nurodant vardą arba atitinkantis konkretų apibūdinimą*“⁴².

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šiame skyriuje, pasakytina, jog šiuolaikinėse jurisdikcijose leidžiami abu išlygos trečiojo asmens naudai formulavimo būdai: konkretaus naudos gavėjo paskyrimas ir kriterijais pagrįstas naudos gavėjo apibūdinimas. Vieno ar kito būdo pasirinkimą lemia faktinė situacija, tačiau visais atvejais išlyga turi sudaryti prielaidas atėjus prievolės vykdymo momentui užtikrintai identifikuoti naudos gavėją.

3. Naudos gavėjo teisės atsiradimo momentas

Praktikoje gali pasitaikyti situacijų, kai naudos gavėjas dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, asmeninių, komercinių, politinių ar mokestinių, gali visiškai nenorėti priimti išlygos jo naudai. Kaip jau aptarta, naudos gavėjo teisių įgyvendinimas neišvengiamai susijęs su tam tikrų pareigų vykdymu. Sutarčių laisvės ir šalių autonomiško principas diktuoja taisyklę, jog šalys negali vienašališkai nuspręsti ir primesti naudos gavėjui teisę (ir su ja susijusias prievoles) prieš jo valią.

Požiūris į naudos gavėjo valią ir jos įtaką trišalių santykių dinamikai skiriasi priklausomai nuo teisinės sistemos. Vienoje teisės sistemų grupėje naudos gavėjas teisės įgyja iš karto, kai numatoma išlyga jo naudai, t. y. sutarties sudarymo momento, tačiau gali šios teisės atsisakyti. Šis požiūris yra labiausiai paplitęs ir tarptautinėje literatūroje žinomas terminu *konfirmacijos doktrina* (angl. *confirmation doctrine*)⁴³. Naudos gavėjo pareiškimas dėl išlygos jo naudai reiškia patvirtinimą, jog išlygos naudos gavėjas neatmes ir to, jog jos turinys nuo šio momento negali būti keičiamas. *Konfirmacijos doktrina* taip pat vadovaujama Vokietijoje, Belgijoje ir Italijoje. Kitas požiūris – tai vadinamoji *akcepto doktrina* (angl. *acceptance doctrine*). Vadovaujantis šia doktrina laikoma, jog naudos gavėjo teisė apskritai neegzistuoja, o išlyga jo naudai yra viso labo teisinė galimybė ar pasiūlymas iki to momento, kol naudos gavėjas patvirtina ją priimęs (akceptuoja). Naudos gavėjo teisė atsiranda tik jam išreiškus sutikimą (akceptą šią teisę priimti). Tiesa, akcepto doktrina nėra taip paplitusi – sukurta ir išplėta Olandijoje, taip pat būdinga Pietų Afrikos Respublikai ir kitoms Olandijos teisės tradicija sekančioms jurisdikcijoms⁴⁴. Įdomu tai, jog Olandijos, kaip ir, pavyzdžiui, Prancūzijos ir Belgijos, civilinės teisės sistemos sukurtos Napoleono civilinio kodekso (*Code Civil*) pagrindu, tačiau požiūris į naudos gavėjo valią ir jo teisės atsiradimo momentą konceptualiai skiriasi.

42 Cartwright, J.; Vogenauer, J.; Whittaker, S., *supra* note 35, p. 245.

43 Hallebeek, J.; Dandorp, H., *supra* note 29, p. 147.

44 *Ibid.*, p. 149.

Jau minėta, jog priklausomai nuo jurisdikcijos, galimos dvi situacijos: a) tretysis asmuo įgyja jo naudai išlygtą teisę ir galimybę ją įgyvendinti nuo išlygos jo naudai suformulavimo momento; b) trečiojo asmens teisė atsiranda nuo to momento, kai tretysis asmuo akceptuoja išlygą savo naudai. Esminis šių koncepcijų skirtumas yra trečiojo asmens valios raiškos reikšmė. Toliau prasminga iš arčiau pažvelgti į pastarųjų požiūrių logiką ir įvertinti Lietuvos situaciją šių doktrinų kontekste.

Konfirmacijos doktrina. Naudos gavėjo valia neturi įtakos skolininko prievolės atsiradimui, skolininko prievolė galioja kaip vienašalis pažadas (angl. *unilateral promise*), kurio galiojimas iš esmės pagrįstas sutarčių teisės principu *pacta sunt servanda*. Šios koncepcijos šalininkai laikosi pozicijos, jog vienašalis skolininko įsipareigojimas įvykdyti sutartį trečiajam asmeniui gali būti savarankišku prievolės šaltiniu⁴⁵. Naudos gavėjo pritarimas reikšmingas tik tuo, jog daro išlygą neatšaukiamą, pradinės sutarties šalys negali jos pakeisti.

Vokietijos teisėje suformuota sutarties trečiojo asmens naudai koncepcija (BGB 328) nereikalauja trečiojo asmens (naudos gavėjo) akcepto. Prievolė įvykdyti sutartį trečiajam asmeniui laikoma galiojančia nepriklausomai nuo naudos gavėjo pozicijos šiuo klausimu. Tačiau naudos gavėjas savo ruožtu gali išlygos savo naudai atsakyti. Prancūzijoje *Cour de cassation* dar 1888 m. konstatavo, jog naudos gavėjo teisė atsiranda iškart po to, kai kreditorius ir skolininkas dėl jos susitarė⁴⁶. Pagal Anglijos teisę (*Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999*) – naudos gavėjo teisės pagal sutartį jo naudai egzistuoja nuo sutarties sudarymo momento ir nepriklausomai nuo to, ar yra naudos gavėjo sutikimas⁴⁷. Po to, kai naudos gavėjas išreiškė sutikimą, savo veiksmais parodė, jog ketina išlyga pasinaudoti ir / ar faktiškai pradėjo naudotis išlyga, tai reiškia, jog pradinės šalys negali išlygos modifikuoti ar ją atšaukti. Šios nuostatos laikomasi Anglijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje ir daugelyje Europos jurisdikcijų: naudos gavėjo pritarimas (akceptas) reiškia, jog išlyga jo naudai negali būti modifikuota ar atšaukta. Tokią pat logiką diktuoja Rusijos Federacijos civiliniame kodekse įtvirtinta sutarties trečiojo asmens naudai sąvoka: a) jeigu naudos gavėjas žino apie išlygą jo naudai, b) jis išreiškė valią (įskaitant veiksmus) išlygą priimti, pradinės sutarties šalys negali jos atšaukti ar pakeisti⁴⁸.

Akcepto doktrina. Pagal šią koncepciją, naudos gavėjo akceptas yra būtina sąlyga prievolei kilti. Laikoma, jog skolininko prievolė naudos gavėjui ir atitinkama naudos gavėjo teisė atsiranda tik tada, kai naudos gavėjas išreiškia pritarimą (akceptą), t. y. priima išlygą savo naudai. Šis požiūris išryškėjo XIX a. Olandijoje. Šiandien galiojančio 1992 m. Olandijos civilinio kodekso BW⁴⁹ 6.253 (1) straipsnis eksplacitiškai

45 Istoriškai vienašalio pažado koncepcija aptinkama XVII–XVIII a. Olandų (S. van Groenewegen, S. van Leeuwen) bei škotų (J. V. Stairs) mokslininkų traktuose.

46 *Ibid.*, p. 147.

47 Vlasto, T.; Clark, J., *supra* note 30, p. 519.

48 Klimas, T. *Comparative contract law: A transsystemic approach with an emphasis on the Continental law: cases, text and materials*. Carolina Academic Press, 2006, p. 421.

49 Burgerlijk Wetboek – originalus tekstas: Wetboek Online [žiūrėta 2012-11-07]. <<http://www.wetboek-online.nl/wet/BW6.html>>. Straipsnio autorė naudojo teisės akto vertimu

numato, jog sutartis sukuria teisės naudos gavėjui, jeigu joje suformuluota išlyga trečiojo asmens naudai ir tretysis asmuo išlygą akceptavo. Teisės normos formuluotė nepalieka abejonių dėl naudos gavėjo pritarimo reikšmės. Naudos gavėjo teisės atsiranda tik naudos gavėjui pritarus, t. y. akceptavus išlygą savo naudai. Ši nuostata remiasi dogmatiniu požiūriu į prievolės kilmę: prievolė – tai teisiniai „pančiai“ (lot. *vinulum iuris*), siejantys kreditorių ir skolininką⁵⁰. Vadinasi, prievoliniame teisiniam santykiyje turi dalyvauti mažiausiai du subjektai. Tokiu atveju vienašalis pažadas negali būti laikomas prievole *per se*. Sutartyje trečiojo asmens naudai skolininkas ir naudos gavėjas gali būti saistomi prievolės tik tuo atveju, jeigu abiejų valia dėl šios prievolės sukūrimo sutampa. Prievolė negali atsirasti be naudos gavėjo valios. Kai naudos gavėjas esamuoju laiku nedalyvauja sudarant sutartį, būsimas konsensusas nukeliamas laike, sudarant naudos gavėjui galimybę ateityje *akcepto* būdu išreikšti savo valią dėl prievolės sukūrimo. Naudos gavėjui pareiškus valią priimti išlygą jo naudai, skolininkas ir naudos gavėjas tampa prievolės šalimis, o naudos gavėjo teisė atsiranda nuo *akcepto* momento. Tai *inter alia* reiškia, jog kol naudos gavėjas neakceptuoja išlygos, prievolė neegzistuoja. Be to, Olandijos civilinis kodeksas (6:254 straipsnis) žengia dar vieną žingsnį apibrėžiant naudos gavėjo teisinį statusą pažodžiui įvirtindamas nuostatą, jog, akceptavęs išlygą savo naudai, naudos gavėjas tampa sutarties šalimi. Pagal Olandijos teisę, sutartis trečiojo asmens naudai yra ne daugiau nei oferta, kurią tretysis asmuo gali priimti arba jos atsisakyti, atitinkamai skolininko prievolė iki *akcepto* momento neegzistuoja.

Praktinė reikšmė. Reikia pripažinti, jog taikant bet kurią iš doktrinų, pasiekiamas panašus praktinis rezultatas: naudos gavėjas turi galimybę paneigti išlygą savo naudai jos atsisakydamas. Naudos gavėjo valinis aktas – atsisakymas (pagal konfirmacijos doktriną) ar pritarimas (pagal *akcepto* doktriną) turi lemiamą reikšmę šalių galimybei išlygą modifikuoti ar atšaukti. Kol naudos gavėjas neišreiškė savo valios dėl išlygos jo naudai, sutartį sudariusios šalys (kreditorius ir skolininkas) gali išlygą atšaukti arba pakeisti. Tokia nuostata vadovaujama daugelyje jurisdikcijų nepriklausomai nuo vyraujančios (konfirmacijos ar *akcepto*) doktrinos. Be to, kreditorius ir skolininkas gali susitarti, jog naudos gavėjo teisė yra neatšaukiama (pavyzdžiui, BGB 328, BW 6:253 (3)). Šiame kontekste naudos gavėjo teisių atsiradimo momentas (nuo išlygos suformulavimo ar nuo *akcepto*) gali pasirodyti tik teorinis klausimas. Tačiau yra ne visai taip. Taikytina doktrina turi lemiamą įtaką naudos gavėjo teisei padėčiai skolininko bankroto atveju. Jei naudos gavėjas nespėjo išreikšti savo pritarimo dėl išlygos jo naudai iki paskelbiant skolininko bankrotą, vadovaujantis *akcepto* doktrina bus laikoma, jog naudos gavėjo teisė (skolininko prievolė) neatsirado. Daugelyje

į anglų kalbą: Duch Civil Code [žiūrėta 2012-11-07]. <<http://www.dutchcivilaw.com/civilcodebook066.htm>>, art. 6:253: „(...) An agreement creates the right for a third party to claim a performance from one of the parties or to appeal otherwise against one of them to the observance of their agreement if the agreement contains a stipulation to that effect (third-party clause) and the third party has accepted this stipulation.“

50 Mikėlenas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 15.

teisės sistemų prievolės, atsiradusios paskelbus skolininko bankrotą, nebus laikomos vykdytinomis iš bankrutuojančio subjekto turto. Tuo tarpu, taikant konfirmacijos doktriną, naudos gavėjo valios raiška (suspėjo priimti išlygą ar ne) neturės jokios reikšmės, prievolė bus vykdytina, nes laikoma, jog atsirado iki bankroto – sutarties su išlyga trečiojo asmens naudai sudarymo momentu.

Pagal UNIDROIT principus naudos gavėjo sutikimas ir jo valios raiška nėra būtina trečiojo asmens teisei atsirasti. Teisė atsiranda nuo išlygos suformulavimo momento ir egzistuoja nepriklausomai nuo naudos gavėjo valios, kaip universali galimybė⁵¹. Naudos gavėjo teisė egzistuoja nepriklausomai nuo to, ar naudos gavėjas apskritai žino apie jo naudai suformuluotą išlygą. Taigi UNIDROIT principai demonstruoja konfirmacijos doktrinai būdingą požiūrį į naudos gavėjo teisių atsiradimo momentą – trečiojo asmens teisė atsiranda iš karto, kai tik pradinės sutarties šalys (kreditorius ir skolininkas) dėl jos sutarė. Trečiojo asmens akceptas lemia tik pradinių sutarties šalių (kreditoriaus ir skolininko) galimybes išlygą atšaukti ar modifikuoti. Nuo to momento, kai naudos gavėjas išreiškė priimą išlygą jo naudai, šalys negali pastarosios atšaukti ar pakeisti (UNIDROIT principų 5.2.6 straipsnis). Panašią nuostatą įtvirtina ir Europos sutarčių teisės principų (*Principles on European Contract Law, toliau – PECL*) 6.110 straipsnis: tretysis asmuo gali reikalauti išlygos jo naudai vykdymo nuo momento, kai dėl šios teisės susitarė pagrindinis kreditorius ir skolininkas. Vadinasi, naudos gavėjo akceptas neturi įtakos jo teisės atsiradimo momentui. Naudos gavėjo teisė ir atitinkama skolininko priešpriešinė prievolė egzistuoja, nepriklausomai nuo naudos gavėjo valios. To paties 6.110 straipsnio 2 dalyje numatoma, jog naudos gavėjui išlygos savo naudai atsisakius, ši teisė (ir priešpriešinė prievolė) traktuojama lyg niekada nebuvo atsiradusi⁵². Tokia formuluotė suteikia negatyvią prasmę naudos gavėjo valios raiškai, t. y. naudos gavėjas, išreikšdamas valią, atsisakydamas išlygos savo naudai, gali retroaktyviai panaikinti egzistavusią savo teisę ir, atitinkamai, skolininko prievolę trečiajam asmeniui. T. y. naudos gavėjui atsisakius išlygos jo naudai, laikoma, jog naudos gavėjo teisė (skolininko prievolė) apskritai nebuvo atsiradusi⁵³.

Analizuojant Lietuvos teisės sistemoje įtvirtintą požiūrį į naudos į gavėjo akceptą, būtina įvertinti pagrindinio šalies civilinės teisės šaltinio rengimo ir priėmimo istorinį-teisinį kontekstą. Dešimtojo dešimtmečio pabaigoje Europoje buvo priimti Europos civilinę teisę vienodinantys dokumentai UNIDROIT ir PECL. Šiuo metu galiojantis LR civilinis kodeksas buvo rengiamas remiantis būtent šiais dokumentais. LR civilinio kodekso 6.191 straipsnyje įtvirtinta specialioji norma, apibrėžianti sutartį trečiojo asmens naudai: „Jeigu sudaręs sutartį asmuo išlygo, kad iš sutarties atsiradusi prievolė turi būti įvykdyta trečiajam asmeniui, tai prievolę įvykdyti turi teisę reikalauti tiek sudaręs sutartį asmuo, tiek ir trečiasis asmuo, kurio naudai išlygtas prievolės

51 Vogenauer, S.; Kleinheisterkamp, J., *supra* note 6, p. 594.

52 „If the third party renounces the right to performance the right is treated as never having accrued to it.“

53 Cartwright, J.; Vogenauer, J.; Whittaker, S., *supra* note 35, p. 248.

įvykdymas (...).“ Loginė ir net lingvistinė šios normos formuluotė savo esme atitinka UNIDROIT ir PECL įtvirtintą konfirmacijos koncepciją, t. y. naudos gavėjo teisės atsiradimo momentas nesiejamas su jo valios raiška (akceptu), kaip tai daroma Olandijos civiliniame kodekse. Atsižvelgiant į UNIDROIT ir PECL nuostatas, LR civilinio kodekso 6.191 straipsnyje naudos gavėjui suteikiama dispozicija egzistuojančią teisę retroaktyviai atšaukti: „Jeigu trečiasis asmuo atsisakė jam sutarties suteiktos teisės, tai šia teise pasinaudoti gali sudaręs sutartį asmuo, išskyrus atvejus, kada tai prieštarauja įstatymams, sutarčiai ar prievolės esmei“ (6.191 straipsnio 2 dalis). Atlikta analizė leidžia spręsti, jog Lietuvoje, kaip ir daugelyje šiuolaikinių Europos jurisdikcijų, vadovujamasi konfirmacijos doktrina⁵⁴. Praktikoje tai reiškia, kad: a) naudos gavėjo teisė atsiranda sudarius sutartį su išlyga trečiojo asmens naudai; b) naudos gavėjo valios raiška išlygos priėmimas ar jos atsisakymas lemia kreditoriaus ir skolininko galimybes išlygą modifikuoti, atšaukti ar ją pasinaudoti.

Išvados

Apibendrinant atliktą naudos gavėjo teisinio statuso analizę, galima išskirti šiuos naudos gavėjo teisiniams statusui būdingus bruožus:

- i. naudos gavėjas yra asmuo, dėl kurio teisės šalys sutartyje pažodžiui arba numanomai susitarė; kai dėl naudos gavėjo nėra eksplicitiškai susitarta, sutartis gali būti pripažinta sudaryta trečiojo asmens naudai, jei teismas, taisydamas bendruosius sutarčių aiškinimo principus ir įvertinęs sutarties sudarymo aplinkybes, konstatuos, jog pagrindinis sutarties tikslas yra trečiojo asmens interesai;
- ii. pripažįstami du išlygos trečiojo asmens naudai formulavimo būdai: konkretaus naudos gavėjo paskyrimas ir bendraisiais kriterijais pagrįstas naudos gavėjo apibūdinimas. Išlygai keliamas vienintelis turinio reikalavimas – išlyga turi sudaryti prielaidas atėjus prievolės vykdymo momentui užtikrintai identifikuoti naudos gavėją;
- iii. naudos gavėjo valios raiška dėl jam suteiktų teisių turi nevienodą reikšmę. Tai priklauso nuo konkrečioje jurisdikcijoje taikomos koncepcijos: pagal konfirmacijos doktriną, kuri dominuoja daugelyje Europos jurisdikcijų, naudos gavėjo teisė atsiranda nuo išlygos suformulavimo momento ir nepriklauso nuo to, ar naudos gavėjas išreiškė savo pritarimą; naudos gavėjo valinis pritarimas turi lemiamą reikšmę šalių galimybei išlygą modifikuoti ar atšaukti. Kol naudos gavėjas neišreiškė savo valios dėl išlygos jo naudai, sutartį sudariusios šalys (kreditorius ir skolininkas) gali išlygą atšaukti arba pakeisti.

Literatūra

- Balckwood, A. G. A defense of Bentham's general imperative theory of law, and specific conceptions of legal obligations, rights and powers, in the light of Professor Hart's normativistic criticism. *UCL Jurisprudence review*. 1996, 3.
- Borevičienė, E. Sutartis trečiojo asmens naudai. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, 4(4): 1537–1548.
- Cartwright, J.; Vogenauer, J.; Whittaker, S. *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on the Avant-projet de réforme du droit des obligations et de la prescription (the Avant-projet Catala)*. 2009.
- Czech, S.; Vidonja, W. *Insurance Law In Europe. Comite Europeen Des Assurances*. Brussels, 2004, p.
- Hannes, Sh. *Restitution and Contract Law: non-cumul? Theoretical Inquiries in Law*. University of Cambridge, 2001.
- Duch Civil Code [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-11-07]. <<http://www.dutchcivil-law.com/civilcodebook066.htm>>.
- Hallebeek J.; Dandorp, H. *Contracts for Third-party Beneficiary: A Historical and Corporative Account*. VU University Amsterdam, 2008.
- Klimas, T. *Comparative contract law: A transsystemic approach with an emphasis on the Continental law: cases, text and materials*. Carolina Academic Press, 2006.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mėlynoji uoga“ v. UAB „Danijos autotransportas“, UAB DK „Lidra“, UAB DK „Drauda“ (bylos Nr. 3K-7-936/2001).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje K. S. v. Vilniaus 9-ojo notarų biuro notarė O. A. (bylos Nr. 3K-3-350/2007).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos kultūros ministerija v. A. Ž. (bylos Nr. 3K-3-220/2009).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje M. L. v. Latvijos Respublikos bendrovė Air Baltic Corporation AS (bylos Nr. 3K-3-541/2009).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje A. D. v. Valdo Satkūno individuali įmonė „Pietvė“ (bylos Nr. 3K-3-327/2011).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Komrita“ v. UADB „PZU Lietuva“ (bylos Nr. 3K-3-392/2012).
- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Ž. R., A. R., I. R. v. UAB „Empower“ (bylos Nr. 2A-777/2010).
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 94-4246.
- Magnus, U. Some Thoughts on Germany's Contribution to European and Comparative Law. *Bracton Law Journal*. 2006, 38: 95.
- Mankievitz, R. H. Products Liability – A Judicial Breakthrough in Germany. *International and Comparative Law Quarterly*. 1969, 19(01): 99, p. 117.
- Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 15.

- Millner, M. A. *Ius Quaesitum Tertio: Comparison and Synthesis. International and Comparative Law Quarterly*. 1967, 16: 453.
- Mizaras, V. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės teisės raidostendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 57.
- Principles of European Contract Law in English. *Commission on European Contract Law* [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-11-02]. <http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/>.
- Schafer, H. B. *Liability of Experts and the Boundary between Tort and Contract*. *Theoretical Inquiries in Law*. 2002, p. 453.
- Selelionytė-Drukteinienė, S. Grynai ekonominio pobūdžio žala, kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje. *Jurisprudencija*. 2009, 4(118): 130.
- Shalev, G. Third Party Beneficiary: A Comparative analysis. *Israel Law Reviw*. 1976, 11(3): 330.
- Tetley, W. Who May Claim or Sue for Cargo Loss or Damage? *Journal of Maritime Law and Commerce*. 1986, 17: 407.
- The Principles of European Contract Law. *Commission on European Contract Law* [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-11-02]. <http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm>.
- Vlasto, T.; Clark, J. *Effect of the Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999 on Voyage and Time Charter Parties*. *The Tulane Maritime Law Journal*, 2001, p. 519.
- Vogenauer, S.; Kleinheisterkamp, J. *Commentary on The UNIDROIT principles of international commercial law*. Oxford, 2009, p. 577–590.
- Whittaker, S. Privity of Contract and the Law of tort: the French Experience. *Oxford Journal of Legal Studies*. 1995, 15: 339.
- Ženevos 1956 m. krovinių vežimo keliais sutarties (CMR) konvencija. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 107-2932.
- Wetboek Online [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-11-07]. <<http://www.wetboek-online.nl/wet/BW6.html>>.

THIRD PARTY BENEFICIARY: CONCEPT AND SOME FEATURES OF LEGAL STATUS

Edita Borevičienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The paper presents the concept of the third party beneficiary as a specific contractual party, as well as the discussion upon the legal status of the beneficiary. Depending upon the actual situation, the third party beneficiaries are divided into three categories: incidental beneficiary (a person, who gets benefit from the contract accidentally or favor has not been considered by the original parties of the contract during the formulation of the contract); express beneficiary (a person explicitly named as a beneficiary in the contract); implicit beneficiary (a person, who's right to benefit can be*

derived from the true will of the original parties and the circumstances, though his right was not expressly worded in the contract).

The mandatory requirements to the formulation of contractual clause in favor of the third party are also comprehensively described in the paper. The main instance for a valid stipulation is the identifiability. The beneficiary must be identified with sufficient certainty at the time of performance of the clause. This statement refers to the main European contract law documents: UNIDROIT principles of international commercial law and The Principles of European Contract Law.

The meaning of the beneficiaries will upon the vesting of a contractual right is also discussed in this paper. The beneficiary right actually arises at the moment of either stipulation in his or her favor or only after he or she accepts the clause. It depends on the doctrine that applies in the jurisdiction. The most common “confirmation” doctrine as well as a more seldom “acceptance” doctrine are overviewed in the paper in order to give a full picture of the third party beneficiary position over jurisdictions of Europe.

Keywords: *third party beneficiary, incidental beneficiary, designated beneficiary, implied beneficiary, contract in favor of the third party, confirmation, acceptance, stipulation.*

Edita Borevičienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Verslo teisės katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: verslo teisė, sutarčių teisė, sutartys trečiojo asmens naudai, gavėjo teisinis statusas, gabenimo sutarčių teisinis reguliavimas, draudimo sutarčių teisė.

Edita Borevičienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Business Law, Doctoral student. Research interests: Business law, Contract law, contracts in favor of the third party, legal status of beneficiary, transport contracts, insurance contract law.